

References

1. Savchenko O. Ia. Osobystisno oriientovane navchannia / O. Ia. Savchenko // Entsyklopediia osvity / Akademiia ped. nauk Ukrainy; [holovnyi red. V. H. Kremen]. – K.: Yurinkom Inter, 2008. – S. 626–627.
2. Greenfeld L. Nationalism: Five Roads of Modernity. – Cambridge MA: Harvard University Press, 1992. – P. 34–36.
3. Hnatiuk O. Proshchannia z imperiieiu : ukrainski dyskusii po identychnist / Olha Hnatiuk. – K.: Krytyka, 2005. – 528 s.
4. Kastel's M. Informacionnaja jepoha: jekonomika, obshhestvo i kul'tura / M. Kastel's / Per. s angl. pod red. O. I. Shkaratana. – M.: GU VSHJe, 2000. – 608 s.
5. Bauman Z. Tekuchaja sovremennost' / Z. Bauman / Per. s angl. pod. red. Ju. A. Asochakova. – SPb.: Piter, 2008. – 240 s.
6. Kozlovets M. A. Fenomen natsionalnoi identychnosti: vyklyky hlobalizatsii: monohrafiia / M. A. Kozlovets. – Zhytomyr: Vyd-vo ZhDU im. I. Franka, 2009. – 558 s.
7. Badmaev V. N. Fenomen natsionalnoi ydentychnosti (Sotsyalno-fylosofskiy analiz): Dys... d-ra fylos. nauk. – Volhohrad, 2005. – 140 s.
8. Smit E. Natsionalna identychnist / Entoni D. Smit; [per. z anhl. P. Tarashchuka]. – K.: «Osnovy», 1994. – 224 s.
9. Shulman S. Challenging the Civic / Ethnic and West / East Dichotomies in the Study of Nationalism // Comparative Political Studies. – 2002. – Vol. 35. – N5. – P. 559.
10. Kuzio T. Ukraine. State and Nation Building / T. Kuzio. – London: Routledge, 1998. – P. 134.
11. Orteha-y-Hasset. Voznyknovenye fylosofiy. Chto takoe fylosofiya? / Orteha-y-Hasset. – M., 1991. – S. 222.
12. Bhabha H. K. Location of culture. – L.; N. Y., 1998. – P. 123.
13. Vasilenko I. A. Dialog civilizacij i sociokul'turnye problemy politicheskogo partnerstva / I. A. Vasilenko. – M.: Jeditorial URSS, 1999. – 292 s.
14. Hantington S. Kto my? Vyzovy amerikanskoj identychnosti / S. Hantington; Per. s angl. A. Bashkirova. – M.: OOO «Izdatel'stvo AST»: OOO «Tranzit kniga», 2004. – 635 s.
15. Hrytsak Ia. I. Narys icypii Ukrainy: formuvannia ukrainskoi modernoi natsii XIX–XX st. – K.: Heneza, 2000. – 360 s.

Yaroshenko L. V., candidate of philosophical sciences, associate professor of department of public and pedagogical disciplines, Ukrainian state university of finances and international trade (Ukraine, Kyiv), L.yaroshenko@meta.ua

Socio-cultural phenomenon of «national identity»: social and philosophical analysis

The article analyzes the theoretical basis for the formation of national identity. National identity is defined as a social subject with the nation, its symbols, values, culture, history, territory, state and legal institutions, political and economic interests. National identity is revealed through such basic concepts as the national feelings, national consciousness, national character, mentality, national images of the world, national idea. The main factors that determine the formation of national identity, is a historical territory, language and culture, a common economic space, religion, common myths and historical memories, common law, etc. The article substantiates that globalization as a historical form of the unity of the world community, weakens national institutions at various levels of their being: the state, the national-ethnic, individually, changes the method of identifying the events and phenomena of members of the global community, transforming the traditional structures and principles of self-identification. The issues raised in the article are relevant. Ukraine today is the intersection of these contradictory trends as globalization, modernization, war, occupation, orientation to the West or the East. It all leads to a mosaic of Ukrainian society and segmentation, multi-directional aspirations of different sections of society, there are several sub-cultures. It creates a situation of permanent systemic crisis of society. On the topic of national identity there is a large number of publications. However, the problem of formation of the Ukrainian national identity in the information society requires a corresponding large-scale thinking. In the information society, national identity ceases to search the main socio-cultural trend. In modern society, national identities are not permanent, fixed and all these realities. Individuals determine their belonging to different communities.

Keywords: ethnicity, nation, national identity, or identifying, national consciousness, national character, mentality, national images of the world, national idea.

Ярошенко Л. В., кандидат философских наук, доцент кафедры общественных и педагогических дисциплин, Украинский государственный университет финансов и международной торговли (Украина, Киев), L.yaroshenko@meta.ua

Социокультурный феномен «национальная идентичность»: социально-философский анализ

Анализируются теоретические основы формирования национальной идентичности. Национальная идентичность определяется как соотношение социального субъекта с нацией, ее символами, ценностями, культурой,

историей, территорией, государственными и правовыми институтами, политическими и экономическими интересами. Национальная идентичность раскрывается через такие базовые понятия, как национальные чувства, национальное сознание, национальный характер, менталитет, национальные образы мира, национальная идея. Основными факторами, которые определяют формирование национальной идентичности, являются историческая территория, язык и культура, единое экономическое пространство, религия, общие мифы, историческая память, единые законы и т.д. В статье обосновано, что глобализация, как историческая форма единства мирового сообщества, ослабляет национальные структуры на различных уровнях их бытия: государственном, национально-этническом, индивидуальном, изменяет способ идентификации событий и явлений участниками глобального сообщества, трансформирует традиционные структуры и принципы самоидентификации.

Ключевые слова: этнос, нация, национальная идентичность, самоидентификация, национальное сознание, национальный характер, менталитет, национальные образы мира, национальная идея.

* * *

УДК 130.2:165.721

Яцик С. П., кандидат философских наук, доцент кафедры управління освітою, Національна академія державного управління при Президенті України (Україна, Київ), mfei@i.ua

**ТЕХНОКРАТИЗМ VS ДУХОВНІСТЬ:
АНТРОПОЛОГІЧНІ ВЕКТОРИ РОЗВИТКУ
ЄВРОПЕЙСЬКОЇ КУЛЬТУРИ**

Осмыслится та аналізується проблематика вдосконалення людини на основі вивчення робіт провідних європейських філософів, ідей яких лягли в основу європейської культури.

Проаналізовано тлумачення вдосконалення людини як об'єкту маніпуляцій, що укорінено технократичним мисленням. Зроблено висновок, що вплив праці Ніцше зумовив розуміння європейської культури як такої, що знаходиться в стадії кризи й зазнає деструктивного впливу мас.

Ключові слова: культурно-історична парадигма, європейська традиція, воля до влади.

Друга половина XIX століття в західноєвропейських країнах проходить під знаком критики просвітницької моделі культури. Ситуація на початку ХХІ століття практично не зазнала змін. Підставою для критики послужило те, що прагнення європейців до істини і прогресу виправдало себе не у всьому. Багато мислителів цього періоду відзначали разом з незаперечними досягненнями цивілізації і величезні втрати в культурі. Найбільш рельєфно це зробив Ф. Ніцше, що підняв проблему кризи західноєвропейської культури і що проаналізував тенденцію наростання нігілізму. Європейське суспільство відійшло, на його думку, від традиційних цінностей і від традиційної культури.

Повсякденно-практичне життя людини наповнено переважно орієнтаціями на матеріальні цінності, тому постійно виникає необхідність коректування співвідношення матеріальних і духовних чинників життя, чим в основному займалися релігія, філософія і мистецтво. Сьогодні ця проблема не втратила своєї актуальності. Співвідношення матеріальних і духовних орієнтацій і інтересів в житті людей – це гнучка і динамічна система, яка змінюється від епохи до епохи. Проте, активізував інтерес до даної проблеми Ф. Ніцше. Займалися цією проблемою й такі філософи і культурологи: Х. Ортега-і-Гассет, П. Сорокін, К. Леонтьєв, В. Соловійов, М. Бердяєв, Н. Лосський, М. Бахтін.

Метою цього дослідження є аналіз антропологічних векторів розвитку європейської культури через філософське осмислення технократизму та духовності у їх бінарній опозиції.

Ф. Ніцше перевів аналіз культури з гносеологічного плану в аксіологічний і переніс акцент з науки на мистецтво. Німецький мислитель вважає, що дотепер наука визначала прогрес, а сьогодні мистецтво повинне подолати кризу. Це переверот подібний кантівському, але він недостатньо оцінений, адже практично весь ірраціоналізм і модернізм вийшли з Ніцше.

Основоположник «філософії життя» зробив загально цікавою проблему значущого, значення, цінності як особливого роду буття. Вслід за ним пішли неокантіанці, і «ніцшевська ідея цінності» затвердилася у філософії [8, с. 72].

До Ніцше в інтерпретації Шпенглера з'являються положення про «сатанізм машини», про грядущу загибель західної «культури» роздавленою «фаустовскою технічною цивілізацією», про непримиренну дихотомію органічної «культури» і смердючої техногенної «цивілізації».

Найбільші досягнення технічного генія: друкарський верстат, масове книгодрукування, газетна машина, телеграф, фотографія (а нині: телефонія, радіо, телебачення, аналоговий і цифровий звукозапис, комп'ютеризація, нарешті, Інтернет) служать по Ніцше, задоволенню низьких потреб «уселенського міщанина».

Зрозуміло, «стадна культура» повністю задовольняє свого невибагливого споживача, який покірно піддається її надмасованій тотальній дії. Мислитель зі сумом зауважував, що сучасна людина страждає ослабленням особи. Від цього індивід робиться боязким, нерішучим [11, с. 21]. Він занурюється в самого себе, в свій внутрішній світ, тобто в безладну «купу» накопиченого знання, яке не проявляє себе нічим зовні, і освіти, яка не втілюється в життя. Придушення культурою перетворило людей майже в суцільні абстракції та тіні, ніхто не наслідуються проявити свою особу, але кожен носить маску або освіченої людини, або ученого, або поета, або політика.

Знецінення традиційних цінностей привело до глибокої зміни змісту культури. На думку П. Сорокіна, ми живемо в епоху «плотської культури» [6, с. 431], яка знаменує собою кризу всієї сучасної культури. Основна ознака сучасної плотської культури, за Сорокіним – сенсорність, а основний принцип – світський і утилітарний. Тобто на зміну аристократичному початку в культурі, яке культуру поглиблювало, прийшов масовий, вельми поверхневий. У цьому переході є певний позитивний момент, пов'язаний з тим, що культура ХХ століття йде вишир і залучає до своєї орбіти нові соціальні шари, особливо у зв'язку з розвитком засобів масової комунікації.

Великі тиражі газет, журналів, книг охоплюють величезну читацьку аудиторію. Мистецтво (теле-, кино-, аудіо-, відео- тощо) теж стало масовим. Нарешті, комп'ютерна мережа та Інтернет охопили весь світ. Кажучи про масову культуру, потрібно врахувати і такий момент, що вона заснована на індустріально-комерційному типі виробництва і розподілу стандартизованих духовних благ. А цю сторону масової культури визнати позитивною вже неможливо, адже унаслідок того, що через засоби масової комунікації здійснюється маніпулювання суспільною свідомістю і нав'язуються стандарти поведінки у всіх сферах життя. Крім того, духовна та ідеологічна продукція виявляється часто вельми низькосортними: «Серійна продукція масової культури володіє специфічними ознаками: примітивність відносин

між людьми; низькопробність соціальних, класових конфліктів; сюжетно цікаві зіткнення «добрих і «поганих» людей, чия мета – це досягнення особистого щастя за всяку ціну; розважальна, забавність, сентиментальність коміксів та книжно-журнальних публікацій; комерційне кіно з натуралістичним смакуванням насильства і сексу; орієнтованість на підсвідомість, інстинкти – потяг до влади, відчуття власності, національні і расові забобони, культ успіху, культ сильної особи і разом з тим культ посередності, умовність, примітивна символіка» [4, с. 132].

Феномен масової культури передбачав Ф. Ніцше, передбачав його і К. Леонтьєв, а вивченням даного феномена займалися М. А. Бердяєв, О. Шпенглер, Х. Ортега-і-Гассет, П. А. Сорокін, Т. Адорно, Е. Фромм, Г. Маркузе та інші. Нерідко ці автори підкреслюють, що умови масової культури породжують духовну несвободу, відчуження і пригноблення особи.

Сучасне суспільство не тільки західне, але й наше, українське продукує понижений тип культури, в якому посилено культивуються прагматизм і утилітаризм. Проте вельми примітно те, що ряд авторів, що досліджують феномен масової культури, дотримуються думки, що в перспективі суспільство і культура зміняться на краще і наступить епоха більш високого типу культури: «нове Середньовіччя» у М. Бердяєва, епоха «енциклопедистів» у Х. Ортега-і-Гассета, «ідеаціональна культура» у П. Сорокіна.

У цій майбутній культурі будуть втілені кращі духовні сили людства, і вона буде заснована не тільки на розумі, але і на добрі, на вірі. Пошук такої інтегральної культури у вигляді «істинної релігії» ввів свого часу Л. Толстой, осмисленням основ такої культури займалися також А. Швейцер, говорили про діалог і можливу згоду науки і релігії П. Тейяр де Шарден, А. Н. Уайтхед та Е. Фромм.

Система освіти у такому разі може сьогодні виступити як сила, нейтралізуюча негативний вплив на людину масової культури. Водночас вона може передбачити майбутній стан суспільства і вже сьогодні почати працювати на повний духовний розвиток людини, звільняючи його від духовного відчуження. На це можуть заперечити: «Утопія!». Так, в нинішньому кризовому стані нашого суспільства це дуже схоже на утопію. Але навіть якщо це утопія, невже людина не коштує такої утопії? Чому потрібно рахувати духовну деградацію нормою? Невже спроба наблизити духовно багатий стан суспільства не благородна задача? Тим паче, що альтернативи немає. Навряд чи можна всерйоз повірити в тезу, що підготовка в школі і у вузі дилерів, маклерів, менеджерів і програмістів, бухгалтерів і аудиторів є привабливішою, перспективною.

Якщо припустити, що підготовка фахівців названих профілів є останнім словом сучасної культури, враховуючи той ажіотаж, який має місце навкруги цих спеціальностей сьогодні, то ми повинні будемо визнати той факт, що на зміну «машинної сірості» прийшла «ринкова сірість», «комп'ютерна сірість», яка добре розбирається в ринковій кон'юктурі і знає, куди вигідніше помістити капітал.

У зв'язку з цим виникає питання: чи було варто людству докладати титанічні зусилля в ході соціального прогресу, щоб прийти до такого примітивного результату. Ні, людський дух буде все одно розвиватися, але тільки без нас, не «через нас», як сказав би Гегель. Він розвиватиметься у іншому місці і в інший час, але він

вчинить все велике, що йому належить зробити, він підштовхне суспільство вперед і створить нові цінності справжньої культури.

Звичайно, суспільству потрібні сучасні фахівці і професіонали, досконало знаючі свій предмет, свою справу. Кожний з нас у рішенні своїх повсякденних життєвих проблем вважає за краще мати справу з людиною, яка досконало володіє своєю професією і може надати нам максимально якісні послуги. Проте при цьому не можна забувати, що вузька спеціалізація все-таки робить людину односторонньою, одновимірною.

К. Маркс говорив, що фахівець подібний флюсу. Задача освіти і духовної культури полягає, звичайно ж, не в тому, щоб перешкодити людині отримати глибокі спеціалізовані навички і знання, а, навпаки, сприяючи поглибленню професійної освіти, разом з тим максимально різносторонньо розвинути душу людину, розвинути «багатство людської природи» [1, с. 211].

Збитковість вузької спеціалізації в умовах масової культури прекрасно показав Х. Ортега-і-Гассет, зокрема він зазначає, що історія науки, наприклад фізики або біології – це історія все більшого обмеження кола своєї діяльності, історія звуження поля духовної діяльності. Наслідком цього сьогодні є нездатність «охопити світ як ціле» [5, с. 118], нездатність творити справжню культуру і цивілізацію, як це робили енциклопедисти минулих епох, і, як наслідок цього, «...спеціалізація в кожному відтісняє загальну культуру на задній план» [5, с. 119].

Раніше людей можна було розділити на просвітлених і темних, на більш менш освічених і більш менш неосвічених. Але «фахівця» не можна підвести ні під одну з цих категорій. Його не можна назвати освіченим, оскільки він повний неук у всьому, що не входить в його спеціальність; він і не неук, оскільки він все-таки «людина науки» і знає досконало свій «дрібний куточок» всесвіту. Ми повинні були б назвати його «ученим неуком» [5, с. 120], і це дуже серйозно, це значить, що у всіх питаннях, йому невідомих, він поведеться не як людина, незнайомі із справою, але з авторитетом і амбіцією, властивою знавцю і фахівцю. І дійсно, поведінка «фахівця» цим відрізняється. В політиці, в мистецтві, в соціальному житті, в решті наук він тримається примітивних поглядів повного неука, але висловлює їх і відстоює їх з авторитетом і самовпевненістю не приймаючи заперечень компетентних фахівців.

Висновок з цих міркувань Х. Ортега-і-Гассет робить парадоксальний, але по суті абсолютно вірний: «Прямий результат цієї непомірної спеціалізації – це факт, що, хоча сьогодні «вчених» більше, ніж коли-небудь, достовірно освічених людей набагато менше, ніж, наприклад, в 1750 г.» [5, с. 121]. І найголовніше те, що спеціалізація не може, згідно думки іспанського філософа, далі забезпечувати прогрес експериментальних наук, оскільки це неможливо в умовах відходу від справжньої енциклопедичної науки. Змінити положення, із його точки зору, можуть тільки нові люди, які повернуть науці синтетичний і енциклопедичний характер і подолають однобічність і обмеженість спеціалізації [5, с. 121]. Дана теза перегукується із трактовкою «надлюдини» у Ф. Ніцше.

Таким чином, можна припустити, що спеціалізація і професіоналізм – це не найголовніша риса людини, хоча саме це в сучасній технічній цивілізації цінується

вельми високо. Визначення людини як Homo faber теж не є найважливішим, а набагато важливіше такі визначення, як «людина розумна», «людина культурна», «людина моральна», «людина духовна». В історії людської думки було зроблено немало різноманітних спроб пізнання і пояснення людської природи. Найглибші з них пов'язані із збагненням розумного, духовного змісту людини. Людство створило цілий світ матеріальної і духовної культури – так звану «другу природу» (Г. Гегель), «новий космос» (М. Бердяєв).

У той же час і культура творить людину, тому що справжнє буття людини можливо тільки в культурі, в атмосфері духовного вдосконалення і розвитку. Повсякденно-практичне життя теж засновано на культурних формах, створених людством, проте вона не завжди наповнена духовним значенням. Тому, вивчаючи історію світової культури, ми часто зустрічаємо сюжети, коли пророк, вчитель веде своїх послідовників, учнів до отримання значення життя, до отримання духовності – людської і божественної (метафізичної).

Гермес і Прометей, Зороастр і Мойсей, Рама і Крішна, Конфуцій і Лао-Цзи, Сократ і Платон, Будда і Ісус Христос, Мухаммед – всі вони робили у підсумку одне і те ж – вказували людям шлях отримання значення, шлях порятунку, шлях залучення до витоків духу. Це «восьмирічний шлях» набуття Нірвани у Будди, «дао» в даосизмі і конфуціанстві, шлях піднесення до висот «Логоса» у Геракліта, «шлях порятунку» у Ісуса Христа.

Побідним чином розумівся у релігійній і філософській традиції шлях формування етичної особи: або через залучення до божественних значень і мети, або через обґрунтування тези, що етична особа вище за Бога, наприклад надлюдина Ф. Ніцше. Таким чином, в історії людської думки спостерігався певний алгоритм: з метою формування етичної особи важливо було встановити певне співвідношення духовних і матеріальних цінностей.

Спеціалізація неминуча і необхідна в умовах людської діяльності і безперервно наростаючих об'ємів інформації, що постійно ускладнюється, особливо у наш час. Проте і в сучасних умовах є певна можливість стати духовно орієнтованою і різносторонньо утвореною людиною. На цьому шляху перш за все система освіти (вчителі, викладачі) не повинна піддаватися фетишизму техніки і надмірно захоплюватися сучасною машинною і комп'ютерною міфологією. Але ще гірше дія паранауки і парарелігії на людину. Можна тільки приєднатися до думки відомого німецького соціолога і теоретика культури М. Вебера, що в питаннях світлотлумачення і значення життя краще всього для людини дотримуватися класичної науки і традиційної релігії [2, с. 148]. Всією сумою знань оволодіти сьогодні неможливо, але вже в дитинстві та в юності людина може оволодіти глибокими пластами художньої культури, залучитися до історії світової і вітчизняної культури.

Однак, як зауважує Ніцше, «прес» цивілізації робить дуже могутній вплив на людину, особливо на початку життєвого шляху. Наприклад, сьогодні культура пропонує людині реалізувати свої творчі потенції в ринковій діяльності, в боротьбі з конкурентами, в гонитві за наживою, в досягненні успіху за всяку ціну, в пануванні над природою, в подоланні традиційної культури, в модернізації виробництва, тобто в створенні ще більш могутньої техніки, що проводить ще більше негативних

змін в природі. «Людина–пан», «людина–супермен», «людина–мільйонер», «людина–робот» – ось сучасні кумири. Це говорить про те, що сьогодні наростає тенденція дегуманізації суспільства, коли нормальні людські відчуття, думки і устремління спотворюються і підміняються дегуманізованим фарсом.

За прикладами далеко ходити не доведеться, достатньо подивитися газети, телебачення, відеопродукцію, кіно, літературу тощо. На думку мислителя ХХ ст. Е. Фромма, дегуманізований прес сучасної цивілізації не дозволяє людині розвинути своє «справжнє Я», а сприяє розвитку в ньому «уявного Я» і підміни справжнього людського ества, що полягає в творчості і духовності, помилковими цінностями уявного існування (ринок, комерція, споживач). Спираючись на міркування К. Маркса, який свого часу добре показав, що володіння власністю, безліччю речей не робить людини духовно багатше і не розвиває особу, Е. Фромм підкреслює, що сучасній людині необхідно змінити своє буття, своє «власне Я», свою систему цінностей. Інакше, вважає Е. Фромм, неминуча подальша деградація людини, а може бути, і загибель людського роду [7, с. 75]. Отже, сучасній людині доводиться робити важкий вибір: прийняти ідеологію суспільства, пронизану категоріями «володіти», «привласнити», «спожити», але при цьому частіше всього залишитися духовно бідним, або прислухатися до думки духівництва, філософів, художників, кращих письменників, діячів культури і піти по шляху духовного розвитку.

Перший шлях легкий, загально визнаний – це шлях людини маси, по ньому сьогодні йде багато хто. Рух по цьому шляху дає людині відчуття причетності до сучасних форм життя, досягненням цивілізації, включеності у великі маси односторонніх, відчуття комфорту від солідарності з подібними собі конформістами. При цьому людина маси відчуває майже завжди повну байдужість до проблем, які виходять за межі його «приватних», «індивідуальних», «особистих» інтересів [10, с. 455]. Фундаментальні підстави життя і культури людини маси обґрунтовує не зверненням до духовних критеріїв і вигоків, а посиленням на біологічні інстинкти. Самозбереження, приватна власність, матеріальне благополуччя, бажання випередити конкурентів, зайняти «місце під сонцем» – все це інстинкти «людини маси».

Послухати численних людей маси – і ми більше не знайдемо в історії людської цивілізації ніяких духовних шукачів і устремлень людини, ніяких творчих мук, ніякого пошуку значення життя ніякого самопожертвування і етичного самовдосконалення. Керуючись виключно «інстинктами» суспільства людина маси дичавіє. Не випадково про можливе бездуховне «здичавіння Європи» [5, с. 315] говорив Х. Отрега–і–Гассет. Писав про це по–своєму ще в ХVIII столітті і італійський мислитель Джамбаттіста Віко. Він передбачав духовну деградацію західноєвропейського суспільства вже тоді і бачив головну причину цього в капіталістичних суспільних відносинах і буржуазній демократії, що формувалися у той час. Оскільки, наголошує Віко, суспільство засноване на купівлі і продажу, продукує людей, що бачать у всьому тільки «необхідну життєву корисність» [3, с. 19].

Однак, як помітив Ф. Ніцше, людину маси не лякає духовна деградація, оскільки для нього взагалі не існує такої проблеми, для нього це «метафізичне питання». Він легко відмовляється від всього, що не вписується в систему

його приземленого світогляду. Але і йому властива певна пагетика, коли він говорить про досягнення західної техніки і переваги західної демократії.

Ідеал у людини маси чисто економічний – ця «якість життя» в економічно розвинутих країнах [9, с. 30]. За останні роки написано безліч панегіриків ринку і масовій культурі нашими та зарубіжними авторами.

Недивно, що в нашій країні останніми роками різко збільшилося число підприємців, торговців, працівників сфери послуг, а кількість учених скоротилася у рази. Мистецтво, на думку людини маси, служить виключно меті розваги. Звідси ведуть своє походження численні зразки низькопробної продукції: примітивні детективи, бойовики, «мильні опери», «вікна», «за склою» і т.д. Мова людини маси понижена, як і вся атмосфера, в якій вона живе. Деякі сучасні російські письменники включили понижено мову і мат в контекст своїх «творів». Інші з них пропонують узаконити мат і зробити його загально–вживаним, що, на їх думку, зніме проблему непристойної мови взагалі і зробить мову ще більш «демократичною».

Деяким з них надали можливість вести передачі на центральному телебаченні. Оскільки подібні настрої стали досить поширеними, зазвучали у пресі і активні протести з боку видних діячів культури, які справедливо розглядають мову в нерозривному зв'язку з нашою духовністю.

Яка мова, така і наша свідомість. Деградація ж мови поза сумнівом приведе до ще більшої деградації свідомості. Але чомусь сьогодні дуже багато наших співгромадян встали на шлях стійкої деградації і перебувають в цьому стані навіть з деякою клінічною похитливістю.

Отож як визначитися у світі культурному: механічна робота або творчість? Машина або дух? Природні науки або гуманітарні? Логіка або інтуїція? Утилітаризм або духовність? Такі дилеми нашого часу. Сучасна цивілізація дуже активно вибудовує наступний ланцюжок переваг: буття – механічна робота – машина – практика – природні науки – логіка – утилітаризм. Але в цьому і полягає обмеженість і слабкість нинішньої епохи, втім, і сила у прямому розумінні слова.

Проте людина не може жити тільки силою і розумом. Людина не повинна залишатися такою одновимірною, частковою, відчуженою. Життя без духовної творчості, без мрії і фантазії, без збагнення краси і гармонії буття дійсно тужливе. Але й романтизм без практики безплідний. Значить, людина повинна жити в цілісній культурі, опановуючи всі її багатства і розвиваючи себе повною мірою.

Цілісною ж культура може стати тільки в тому випадку, якщо людству вдасться оздоровити суспільство, нейтралізувати або ослабити могутні машинно–технічні і природничо–науково–комп'ютерні тенденції, що підпорядковують собі людину і перетворюють його лише у функцію, в придатак електронного, технічного або економічного процесу. Таким чином, задача мислячих людей полягає в тому, щоб з'єднати в універсальну систему те, що було єдиним, але розійшлося, стало втратами для людини, в процесі розвитку цивілізації: теоретичне і практичне, природничо–наукове і гуманітарне, економічне і романтичне, науку і мистецтво, знання і віру. Все це в рівній мірі необхідне людині. Тільки при цій умові людина житиме в культурі, і його життя буде наповнено духовним значенням.

Отже, у статті ми проаналізували тенденцію масовізації культури в культурі XIX–XXI століть на основі ідей Ф. Ніцше, М. Хайдеггера, М. Шелера, Х. Ортега-і-Гассета, П. Сорокіна і Е. Фромма. На основі вузької спеціалізації, одностороннього і прямолінійного прагматизму та утилітаризму, нами продемонстровано формування одновимірної людини, і, водночас, процесу духовної деградації особи.

Список використаних джерел

1. Аникст А. А. Ницше. Теория драмы от Гегеля до Маркса / А. А. Аникст. – М.: Наука, 1983.
2. Вебер М. Наука как призвание и профессия / М. Вебер // Самосознание европейской культуры XX века: Мыслители и писатели Запада о месте культуры в современном обществе. – М., 1991. – С.148–149.
3. Вико Дж. Основания новой науки об общей природе наций / Дж. Вико. – М. – К.: Refl–book – Иса, 1994. – 656 с.
4. Гайденок П. П. Постметафизическая философия как философия процесса / Гайденок П. П. // Вопросы философии. – 2005. – №3. – С.132–136.
5. Ортега-и-Гассет Х. Восстание масс / Хосе Ортега-и-Гассет // Вопросы философии. – 1989. – №4. – С.118–319.
6. Сорокин П. А. Кризис нашего времени / Сорокин П. А. // Человек. Цивилизация. Общество. – М., 1992. – С.431–433.
7. Фромм Э. Революция надежды / Фромм Э. // Психианализ и этика. – М., 1993. – 234 с.
8. Хайдеггер М. Европейский нигилизм / Хайдеггер М. // Время и бытие: Статьи и выступления. – М., 1993. – С.64–72.
9. Юревич А. В., Цапенко И. П. Функциональный кризис науки / Юревич А. В., Цапенко И. П. // Вопросы философии. – 1998. – №1. – С.25–31.
10. Ясперс К. Ницше. Введение в понимание его философствования / К. Ясперс. – СПб.: «Владимир Даль», 2004. – 627 с. – (Мировая ницшеана).
11. Friedrich Nietzsche. Werke, Kritische Gesamtausgabe / F. Nietzsche / Hrsg. von Giorgio Colli und Mazzino Montinari. – Berlin – New York: De Gruyter, 1967–1978. – P.19–34.

References

1. Anykst A. A. Nytshe. Teoryia dramy ot Hehelia do Marksa / A. A. Anykst. – M.: Nauka, 1983.
2. Veber M. Nauka kak pryzvanye y professyia / M. Veber // Samosoznanye evropeiskoi kultury XX veka: Myslytely y pysately Zapada o meste kultury v sovremennom obshchestve. – M., 1991. – S.148–149.
3. Viko Dzh. Osnovaniya novoi nauky ob obshchei pryrode natsyi / Dzh. Viko. – M. – K.: Refl–book – Ysa, 1994. – 656 s.
4. Haidenko P. P. Postmetafyzicheskaia fylosofyia kak fylosofyia protsessa / Haidenko P. P. // Voprosy fylosofii. – 2005. – №3. – S.132–136.
5. Orteha–y–Hasset Kh. Vosstanye mass / Khose Orteha–y–Hasset // Voprosy fylosofii. – 1989. – №4. – S.118–319.
6. Sorokyn P. A. Kryzys nasheho vremeni / Sorokyn P. A. // Chelovek. Tsyvilyzatsyia. Obshchestvo. – M., 1992. – S.431–433.
7. Fromm E. Revolyutsyia nadezhdy / Fromm E. // Psykhoanaliz y etyka. – M., 1993. – 234 s.
8. Khaidehher M. Jevropejskyi nyhylyzm / Khaidehher M. // Vremia i bytie: Staty i vystuplenyia. – M., 1993. – S.64–72.
9. Iurevych A. V., Tsapenko Y. P. Funktsyonalnyi krizis nauky / Yurevych A. V., Tsapenko Y. P. // Voprosy fylosofii. – 1998. – №1. – S.25–31.
10. Iaspers K. Nytshe. Vvedenye v ponymanie ego fylosofstvovaniia / K. Yaspers. – SPb.: «Vladimir Dal», 2004. – 627 s. – (Myrovaia nytsheana).
11. Friedrich Nietzsche. Werke, Kritische Gesamtausgabe / F. Nietzsche / Hrsg. von Giorgio Colli und Mazzino Montinari. – Berlin – New York: De Gruyter, 1967–1978. – P.19–34.

Yatsyk S. P., Ph.D., Associate Professor of the Department of Education Management, National Academy for Public Administration under the President of Ukraine (Ukraine, Kyiv), mfei@i.ua

The technocracy VS spirituality: the anthropological vectors of development of European culture

This thesis comprehends and analyses issues of perfectionism and is based on the research of the works of the leading European philosophers, whose ideas formed the backgrounds of the European culture.

It analyses criticism of human perfection as an object of manipulation. The conclusion is drawn, that Nietzsche's scientific work influence caused the understanding of European culture as such, that is being in crisis and subjected to the destructive influence of the masses.

Keywords: cultural–historical paradigm, the European tradition, the will to power.

Яцьк С. П., кандидат філософських наук, доцент кафедри управління освітою, Національна академія державного управління при Президенті України (Україна, Київ), mfei@i.ua

Технократизм VS духовність: антропологічні вектори розвитку європейської культури

Осмысливается и анализируется проблематика совершенствования человека на основе изучения работ ведущих европейских философов, идеи которых стали основанием для развития европейской культуры.

Проанализированы толкования совершенствования человека как объекта манипуляции, которые обусловлены установкой технократического мышления. Сделан вывод, что влияние трудов Ницше обусловили понимание европейской культуры как таковой, что находится в стадии кризиса и испытывает деструктивное влияние масс.

Ключевые слова: культурно–историческая парадигма, европейская традиция, воля к власти.

УДК 17.035.1+177.72:17.022.1

Бігун Р. В.,
аспірант кафедри філософії та соціології,
ДВНЗ «Прикарпатський національний університет
ім. Василя Стефаника» (Україна, Івано–Франківськ),
bigunroman19@gmail.com

АЛЬТРУЇЗМ ТА МИЛОСЕРДЯ ЯК ЦІННОСТІ ТА ЧИННИКИ ЛЮДИНОЛЮБСТВА

Альтруїзм і милосердя розглядаються як дві ключові етичні цінності та чинники людинолюбства. Підкреслено значну роль останніх для духовного та гуманістичного зростання особистості шляхом втілення їх у реальному житті. Охарактеризовано взаємозв'язок альтруїзму та егоїзму, милосердя та любові.

Ключові слова: милосердя, альтруїзм, людинолюбство, егоїзм, справедливість, співчуття, любов.

У сучасному українському суспільстві особливої актуальності набуває проблема морального виховання особистості. Країна пережила політичні, економічні, соціальні зміни, які безсумнівно торкнулися моральної сфери. Різка зміна соціальних відносин призвела до руйнування життєвих цінностей старшого покоління, і нині в країні практично відсутня цілеспрямована робота з формування у підростаючого покоління моральних цінностей. Тому вони часто складаються стихійно, під впливом різних факторів. За таких умов нам видається актуальним зосередити дослідження на таких категоріях як альтруїзм і милосердя, адже саме вони здатні вдосконалити і внести гармонію в людські взаємини.

Серед різних проявів людинолюбства специфічну роль виконує моральний принцип альтруїзму, заснований на природній пов'язаності людей одне з одним завдяки симпатії та взаємодопомозі. У «Сучасному словнику з етики» М. Тофтла ми знаходимо наступне визначення: «Альтруїзм (франц. altruisme, від alter – інший) – моральний принцип, згідно з яким блага іншого і він сам є морально більш значущими, ніж особисте «Я» і його особисте благо; принцип, що полягає у співчутті до інших людей, безкорисливому служінні їм, у готовності жертвувати для їх блага власними інтересами до самозречення» [10, с. 23]. Цей термін був введений у етико–філософський обіг родоначальником соціології Огюстом Контом. Основний принцип альтруїзму, в його трактуванні, звучить так: «Чини